

KRAVETS A. P. *The Relationships between the Church and the State in Poland in 20–30s of XX century: an Experience of the Baptist Congregations.*

This article is concerned with analysis of the relationships between the Church and the State in the period of 1920–30s years on the example of the Baptist Church, with some peculiarities of the Polish legislation, as well as interdenominational relationships in the Rzeczpospolita at that time.

Key words: *the church–state relationships, the Baptists, the Evangelical Christians, the Second Rzeczpospolita, the Polish authority.*

УДК [94:394](477)"1920/193"

Ототюк О. В.

**ПОВСЯКДЕННІСТЬ ТВОРЧИХ ПОСТАТЕЙ, ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ
ТА КУЛЬТУРИ, ТВОРЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ – РУШІЙНИХ СИЛ
УКРАЇНІЗАЦІЇ У 1920 – НА ПОЧАТКУ 1930-ИХ РР.**

У статті, на основі прикладів, визначено, що на тлі зростання інтересу зарубіжних дослідників до історії повсякденності у Східній Європі у 1917–1991 рр., зростає увага і українських науковців до проблеми як реалії, зокрема, культурної діяльності. Ілюструються повсякденність творчої інтелігенції, працівників освіти та культури, творчих організацій, а саме складових їхнього “способу життя”. Проаналізовано, що українізаційні процеси, попри офіційну проголошену державну політику коренізації та українізації, все ж таки не були забезпечені належно матеріально, мали хвилеподібні тенденції, вибірковий підхід до розподілу коштів та підтримки, залежно від ідейних поглядів. Проте, ця ситуація не відлякувала від справи участі в українізаційних процесах інтелігенцію. В цілому, досліджено деякі аспекти таких складових “способу життя” представників української інтелігенції як джерела існування, житлово-побутові умови та повсякденні турботи. Здійснено висновок про ступінь впливу держави на повсякденність творчих постатей, працівників освіти та культури, творчих та громадських організацій у які вони входили – рушійних сил українізації, характер їх підтримки або ігнорування, вплив повсякденності на творчий процес.

Ключові слова: *повсякденність, українізація, інтелігенція, спосіб життя.*

З останньої третини ХХ ст. повсякденність набула статусу об'єкту вивчення багатьох наук, зокрема історії та культурології, хоча і досі не вироблено єдиної наукової концепції повсякденності. Це складно зробити, оскільки проблема важко піддається формалізації. Вона не має лише її притаманних суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-філософських інститутів, що можна виокремити. Повсякденність постає як перетин діяльностей, практик окремої людини і суспільства в цілому. Отже, історія повсякденності широко послуговується різними науковими методами (соціології, демографії, історії, культурології тощо) [11].

З огляду на те, що “історія повсякденності”, яка бере свої витoki від французької історіографічної школи “Анналів” М. Блока, Ф. Броделя та

Л. Февра, обстоює людинознавчу, народознавчу концепцію історії та відмовляється відтворювати на папері історичний процес на основі державних документів, визначимо *актуальність* вивчення повсякденності творчих постатей, працівників освіти та культури, творчих та громадських організацій. Саме вони були рушійними силами та натхненниками українізації у 1920 – на поч. 1930-их рр.

Зазначимо, що на тлі зростання інтересу зарубіжних дослідників до історії повсякденності у Східній Європі у 1917–91 рр. [12], зростає увага і українських науковців до проблеми як реалії, зокрема, культурної діяльності [2, 5, 6, 9]. Спираючись на думки американського професора, історика радянської дійсності Шейли Фіцпатрік про те, що повсякденність як щоденна взаємодія в тій чи іншій мірі включає й участь держави визначимо наступне. Для тоталітаризму, утвердження якого супроводжувалось насильницьким згортанням українізації, що була формальна проголошена владою на поч. 1920-их рр., але завдяки людському фактору дала імпульс культурному відродженню, така участь була характерна у формі “брутального вторгнення”.

Отже, за *мету* наукової розвідки оберемо дослідження деяких аспектів таких складових “способу життя” представників української інтелігенції як джерела існування, житлово-побутові умови та повсякденні турботи [про “*спосіб життя*” *соціально-професійних верств див. ширше: 6, с. 3-4*]. Здійснимо висновок про ступінь впливу держави на повсякденність творчих постатей, працівників освіти та культури, творчих та громадських організацій у які вони входили – рушійних сил українізації, характер їх підтримки або ігнорування, вплив повсякденності на творчий процес.

Розгортання Нової економічної політики (далі НЕП) з 1921 р. та задекларована у 1923 р. владою політика коренізації у загальносоюзному вимірі, що в Україні набула форми українізації мали створити ті засади, що б дали економічний розвитку духовного життя. Це логічно передбачало фінансування закладів культури та освіти (відкриття нових, розвиток існуючих, розбудова їх мережі), покращення матеріально-побутового забезпечення тих працівників культури та освіти, які були офіційно працевлаштовані та знаходження джерел підтримки тих, хто не був влаштований офіційно. Узагальнимо, що окрім закладів освіти, існували різні установи культури і мистецтв, де могла працевлаштуватись творча інтелігенція: сільські будинки культури, дитячі театри, державні театри, опера, пересувні трупи та опера, клуби, драматичні гуртки, музичні товариства, державна філармонія, капели, хори [13, арк. 60; 23, арк. 19]. Працевлаштування було можливо у редакціях газет, часописів, державних органах, наукових установах. Проте, виокремлено багато прикладів, що умови життя й побуту митців були чи не спартанські.

У роки НЕПу гостро постало стояло питання щодо комерціалізації видів творчої діяльності, зокрема, театрів. Була потреба перейти від безкоштовних видовищ до платних. Проте, створювати приватні видовищні підприємства заборонялось [13, арк. 24]. Також вивчення архівних документів не дає підстави стверджувати те, що було створено ефективні комерційні заклади освіти та культури. Таким чином, не дивлячись на суть НЕПу, основним джерелом фінансування культури та освіти залишався державний бюджет. За архівними документами та літературою не можна однозначно стверджувати чи було повністю подолано недостатню фінансову підтримку владою культури, мистецтва та освіти під час українізації, попри хоча і хвилеподібні, але зростаючі видатки державного бюджету. Принцип розподілу коштів був неоднозначний. Причинами цього була економічна криза, політичні та соціальні катаклізми.

Дійсно, наприклад, у Києві початку 1920-их рр. ситуація була дуже складною. Отже, коли становище театру Олександра – Зенона Степановича (Леся) Курбас стало нестерпним, з частиною трупи, він переїхав в Умань [29, арк. 3]. Пробувши там лише один театральний сезон та всупереч побутовим проблемам, він встиг заснувати драматичну студію. Вона зосередила увагу на творах українських митців М. Рильського, О. Олеся. Навіть, організували власний журнал [29, арк. 3-4]. Надалі підтримка українського Наркома освіти Г. Ф. Гринька посприяла переїзду театру у Харків. Акторів приваблювала можливість залучення широкої глядацької аудиторії і більших можливостей творчих пошуків. Навесні 1921 р. театр у двох вагонах-теплушках вирушив до Харкова. В одному розмістився колектив, в іншому – театральне майно. Цікавим був факт того, що по дорозі комендант однієї зі станцій наказав акторам зіграти виставу в приміщенні вокзалу.

У столиці України побут та умови роботи театральної трупи, яку помістили в готелі, не надто змінились. Жили всі разом у великій залі колишнього ресторану готелю. Для костюмів і декорацій дали дві кімнати. Допоки вирішувались питання щодо приміщення театру та матеріальне забезпечення колективу, актори розпочали працювати. Заняття велися у тій же залі, де жили колектив. Ролі вчили сидячи на ліжках, а місце, що залишалось вільним від них, використовували для репетицій [30 Арк. 146]. Театр Л. Курбаса довго отримував мінімальну субсидію від держави, якої вистачало тільки на постановку спектаклю. Майже весь творчий склад працював з власної ініціативи, без зарплатні. Актори часто недоїдали і іноді жили впроголодь [30, арк. 23].

Проте, ця ситуація не відлякувала від справи розвитку театру та участі в українізаційних процесах. Адже, майбутній “Березіль” зародився при 45-й Червонопрапорній Волинській стрілецькій дивізії, ще в часи воєнного

лихоліття. Дивізія довго шефствувала над театром, що: “позитивно позначалося на театральному реманенті й “екіпіровці” акторів [30, арк. 10]. Коли театр виїжджав грати перші вистави то, під житло колективу надали порожню школу, де не було навіть ліжок. Актори самостійно збили нари, дістали сіна, зробили із цегли примітивне вогнище у дворі. Харчуванню, певним чином, допомогло те, що з Києва захопили мішок кукурудзи і цукру. Допоки йшов репетиційний процес, матеріальне становище колективу було надто скрутним [30, арк. 100].

Подібні приклади, що супроводжували українізацію, бачимо і у інших сферах. Наприклад лише 1924-25 навчальний рік, відзначився певною стабілізацією освітніх установ, трохи збільшилася заробітна плата вчителів [7, с. 103]. Але попри це: “мали місце випадки, коли вчителі і інші працівники освіти були готові безоплатно виконувати будь-яку роботу, аби вона була пов’язана з українізацією” [19, арк. 154; 3, с. 76].

Щодо заробітку для забезпечення щоденних потреб, то український поет та теоретик українського футуризму Михайло Васильович Семенко (псевдонім Михайль Семенко) писав: “існував “партмаксимум” ...заробіток був обмежений дійсними потребами, одяга була дуже скромна, меблі в помешканнях нагадували студентські часи, а як коли, то бували іще скромнішими” [28, арк. 5]. Однак це не заважало творити справжнє мистецтво, боротися за українізацію. У свою чергу письменник Олександр Федорович Скрипаль-Міщенко (псевдонім Олесь Досвітній) жив із сім’єю у Харкові у помешканні, де було дві невеличкі кімнатки. Діти були зовсім маленькі, і умови праці були неможливі. На пропозицію громадської діячки, історика Надії Віталіївни Суровцової він почав працювати вдень у її мансарді. Саме там він написав велику кількість творів у 1926-27 рр. [28, Арк. 4]. Помешкання Н. В. Суровцової взагалі перетворилось на певний клуб, куди вона запрошувала своїх колег по творчості. На вечірки до неї приходили ледь не всі, хто працював у газеті “Вісті” (О. Досвітній, М. Куліш, М. Хвильовий, Ю. Шпол, А. Горська та інші) [28, Арк. 5].

Саме спогади Н. В. Суровцової можуть стати джерелом розуміння того, що українська інтелігенція, переживши політичні та соціальні катастрофи ХХ ст. звично ставились до побутових та життєвих складностей. Українізація була своєрідною культурною компенсацією за політичну поразку під час визвольних змагань. Про 1924 р., напередодні повернення в радянську Україну з політичної еміграції, Н. В. Суровцова писала: “Зима у Відні була тяжкою. Головним чином все-таки через матеріальні злидні. Бо хоч я і об’їздила, так би мовити, весь світ, все це робилось без грошей... Скромна вечірня і довгі розмови... розказував мені Донцов про метод своєї праці... В цей час Україна ставала все ближчою, конкретнішою. Але сталося все не зовсім так, як я собі уявляла” [10, с. 145-146, 157]. Ейфорія

від перших успіхів (“Отак живеться в Радянському Союзу, є голова на плечах, і письменник чи перекладач не пропадуть”) змінилась відчуттям реальності (“Винайшла тимчасовий притулок... на мою долю припав диван у їдальні...”). Проте побутові складнощі, що, навіть, вважали романтикою (“На горищі була колишня буржуйська пральня, і спало комусь на думку відремонтувати її для мене. Це ж просто щось вимріяне. Молода письменниця в типовій мансарді”), були ні ніч порівняно із тим, що суспільство неухильно опинялось у лещатах тоталітаризму (“На засланні я швачкою... Тепер, коли загинули майже все ті “завзяті”, я ледве-ледве, по спецфондах намагаюсь проаналізувати... те, що майже такі ні кого з них нема... свідчить про їх нескореність”) [10, с. 165, 169, 179].

З початком 1930-х рр., із наступом на українізацію, на повсякденність тих, хто був її рушійною силою нависали загрози переслідувань, опали, погіршення умов життя та праці. Новеліста 1920-х рр. Григорія Косинку (справжнє ім'я Григорій Михайлович Стрілець, репресований у 1934 р.), позбавили права опублікувати збірку “Серце”, що була вже видрукувана. “Цькування, мислю я, повинно мати якісь межі, а виходить, що ні... Все-таки я держуся, не втрачаю ґрунту під ногами, хоч його давно вже можна було б збити, будши на моєму місці” – писав він у 1932 р. У цей час підробляв сценаріями для фільмів, які так ніколи не побачили світу [8, с. 36-37].

В цілому 1920-ті рр. відзначилися великою громадською активністю: “...ті часи всім було до всього діло: ніби захопивши владу до своїх рук, люди хотіли самі господарювати. Від великого до малого доглядали, критикували, доробляли, й завзято сперечалися. Не було тої понурої одноголосності, що з'явилася згодом” [31, арк. 29]. І хоча умови побуту, праці та відпочинку творчих людей, пересічних працівників культури та освіти змінювались повільно, головним для них були творчі перспективи донесення національного культурного надбання до суспільства у тих рамках, які відкрила офіційна влада.

Важливим спостереження є і те, що на тлі розбудови мережі закладів культури, а отже сприянню процесу українізації та розвитку культури компартійна верхівка вважала, що фінансування мало бути спрямовано, в першу чергу, на отримання літераторами глибоких діалектично-марксистських знань та світогляду [1, с. 213; 25, арк. 24]. Бачимо це на прикладі створення розпорядженням ЦК КП(б)У “Літературного будинку імені Василя Блакитного” у Харкові на честь поета Василя Михайловича Елланського (псевдонім Василь Еллан-Блакитний), який помер у 1925 р.

У 1927-28 рр. саме ця установа отримала чи не найбільшу допомогу серед творчих осередків в Україні – 10 тис. крб. (для порівняння ВУСПП – 9 тис. “Плуг” – 5 тис. “Пролеткульт” – 2 тис., “Письменники Західної України” та ВУАРТ – по 2 тис., КОРЕЛІС – 1 тис.) [27, арк. 33]. Проте, мовою

документів підтверджено те, що час і зусилля, передбачені на творчий процес, і, логічно, кошти мали бути витрачені на: “те, щоб поглиблено працювати над собою... На керівника закладу покладалась відповідальність за підготовку доповідей з поточних питань внутрішньої і зовнішньої політики, які мали читатися для літераторів, з метою ідеологічного виховання... На центральну письменницьку установу покладалося завдання налагодження міцних зв'язків із літературними гуртками, що працювали на промислових підприємствах” [25, арк. 6].

Проте, за іншими прикладами бачимо, що організація творчого відрядження за кордон, була справа не однозначна. Зокрема, хоча в західноукраїнських землях доволі бурхливо відбувався літературний процес і сформувались потужні літературні сили [4], творча взаємодія, навіть в умовах формально протегованих владою українізаційних процесів відбувалась складно. Відомою літературною організацією стала літературна спілка “Західна Україна”, яку у 1925 р. сформували вихідці з західних регіонів на теренах радянської України. У перший рік існування вона була секцією Всеукраїнської спілки селянських письменників “Плуг”, потім самостійною [26, арк. 2]. З 38 дійсних членів за кордоном перебувало 6, 9 мали статус кандидатів у члени [26, арк. 3]. Центр організації знаходився в Києві, були осередки в українських містах і за радянським кордоном: у Львові, Ужгороді, Празі, Нью-Йорку, Вінніпегу. Проте, зв'язок між осередками і членами тримали лише шляхом листування, не було жодної поїздки [26, арк. 3]. Причини цього бачимо як у фінансуванні та перепонах, що встановлювала влада на поширення за кордон та ввезення в Радянський Союз літератури, що на думку контрольних органів допомагала просоченню в ділянку культурного будівництва ворожої антирадянської, дрібнобуржуазної, міщанської ідеології. Владні особи погано ставилися не тільки до творів українських авторів, що могли поширюватись Європою. Відверта підозрілість була й до творів іноземних – Центральне управління у справах друку, що в Україні виконувало ідеологічні вказівки центру, у 1923 р. заборонило поширення книги Френсіса Г. Бернета “Маленький лорд Фаунтлерой” [16, арк. 257; 14, арк. 5].

Ознакою повсякденності літераторів був і пошук коштів на видавництво творів, які відображали теорії і практики національної літератури, але не були фінансовані державою з різних причин. Так, у 1925-26 рр. члени спілки “Західна Україна” видавши збірник у Державному видавництві України, яке до того ж було єдиним розподільником паперу, віддали гонорар на видання книжок. Створене громадськістю видавництво “Західна Україна” у 1927 р., за неповний рік існування, видало 11 найменувань (нариси, поезії, балади й оповідання). До того ж зшиток “Західної України” повинен був обернутись в журнал з літератури,

містечтва й громадського життю земель, що по той бік радянського кордону [26, арк. 6]. Проте, така ситуація була притаманна не лише радянській дійсності. Педагог, мистецтвознавець та публіцист Євгена Грицака у видав у 1923 р. тираж розвідки “З історії книжкового руху на Великій Україні (1917–1922)”, як було зазначено на титульному аркуші “накладом автора”.

Суттєвою рисою повсякденності періоду українізації назвемо постійні ідеологічні перепони, які тяжіли над творчим процесом, самовираженням митців у творчості, а в решті їх долею. Жоден твір не дозволялось ставити без дозволу Комітету по контролю за репертуаром чи місцевих органів. Комітет мав право контролювати репертуар всіх видовищних заходів, закривати через адміністративні й судові органи ці заходи у випадку порушення постанов. Нагляд за діяльністю видовищних заходів всіх типів покладався на Народний комісаріат (далі – Наркомат) внутрішніх справ [15, арк. 167].

Партійні пропагандисти наполягали уникати в репертуарах і творах безідейності і беззмістовності. Щодо організацій і окремих осіб, котрі не прислуховувались до цих порад, вважав голова Агітпропу (відділи агітації та пропаганди при ЦК та місцевих комітетах ВКП(б)), то до них потрібно вжити найрішучіших заходів впливу і боротьби [18, арк. 108]. Неухильна увага Агітпропу до українізаційних процесів посилилась з 17 квітня 1925 р., після рішень засіданні Політбюро ЦК КП(б)У та пропозиції Л. Кагановича [21, арк. 123; 22, арк. 16].

На прикладі забезпечення державних театрів дещо охарактеризуємо матеріальні засади українізаційних процесів, що на тлі значної кількості гасел суттєво не змінились. За майже три роки від проголошення політики українізації, матеріальний стан державних театрів був незадовільний [23, арк. 11]. Невелика кількість і розмір державних субсидій створили таке становище, що в 1926 р., у зв'язку зі скороченням субсидії театральний сезон ледве вдалося закінчити без трудсесії, лише завдяки позиченим грошам у Всеукраїнського фотокіноутравління. На підготовку чергового грошей майже не було. Театральні приміщення, які могли б служити для державних театрів не було передано Наркомату освіти. На думку Наркомату освіти необхідно було вжити заходів для того, щоб усі театральні приміщення, які можуть бути пристосовані до вистави, було закріплено за ним, податки на театри також треба було зменшити, як і оплату комунальних потреб. Нарком освіти лише розробляв план керування театральною справою шляхом переведення її на господарчий розрахунок з державною субсидією на перших роках. Крім того, треба було б більше залучити місцеві організації, як партійні, так і радянські, до справ художньої роботи, шляхом певних субсидій з боку місцевого бюджету [23, арк. 18].

Заради сприянню оголошеної українізації наголошували на тому, що потрібно аби кожен селянин за життя побував у Миколи Карповича Садовського, “бо це є батько українського театру. І слід було надати Садовському приміщення постійне в Києві, аби він не блукав по Києву, а мав постійне місце... бо в іншому разі, коли стовпи української культури не будуть відомі нам як п'ять пальців, то комунізму на Україні не бачити” [24, арк. 56]. Проте, не лише неоднозначна бюджетна підтримка ставала причиною у конфліктності, у тому числі, побутової. Літератори творчих об'єднань “Гарт” і “Плуг” вимагали щоб україномовний Театр імені Івана Франка, котрий за наказом влади тільки-но переїхав до столиці помістити у Центральний український державний театр, що містився у центрі Харкова на Театральній площі, де в той час давав вистави театр О. Р. Аксаріна. Справа була нелегка, оскільки партійне керівництво виступило категорично проти переїзду Театру Франка з околиць до центру. Вони взагалі були проти українського театру, яким би він не був, вважали, що театри мають розвиватися російською мовою [30, арк. 33]. Завзята суперечка закінчилась тим, що російський та український театри помінялися приміщеннями: Театр Франка перемістився до центру, російська ж драма змушена була переїхати на берег річки Нетич.

Проте, коли колегія Агітпропу 23 грудня 1923 р. визнала за необхідне існування театрів робочої молоді, то Головполітпросвіта (Головний політико-освітній комітет) отримала вказівку щодо підтримки ідеї й взяття її на державне фінансування [20, арк. 127]. Надалі, коли з метою посилення рядів пролетарських письменників ідеологічно витриманими представниками робітництва з 1930 р. за ініціативи ВУСППу (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників), яка взяла на себе роль об'єднання пролетарських письменників для боротьби за ідеологічну комуністично-партійну “чистоту”, то незабаром розгорнули всесоюзну акцію вербування письменницькими організаціями молодих робітників “у літературу”.

Також бачимо це і у тих випадках, коли творчі процеси спрямовували більше на пропагандистські цілі, привиття більшовизму на національний ґрунт. У процесі розвитку пореволюційної літератури для успішного вирішення власних цілей Пролеткульт подав до Політбюро ЦК КП(б)У вимоги і прохання про фінансування журналу “Зори грядущого”, що став його офіційним друкованим органом [17, арк. 132]. Пролеткульт у категоричній формі вимагав фінансового забезпечення, яке гарантувала відповідна Постанова ЦК КП(б)У і була запорукою виконання оперативних завдань. Потім за постановою української Ради Народних Комісарів всі господарчі організації були зобов'язані відраховувати 5% професійним організаціям на культмасову, пропагандистську роботу. Пролеткульт, навіть, запропонував побудувати Центральний будинок пролетарської культури [17, Арк. 133].

Таким чином, на основі прикладів, що ілюструють повсякденність творчої інтелігенції, працівників освіти та культури, творчих організацій, а саме складових їх "способу життя" бачимо те, що українізаційні процеси, попри офіційну проголошену державну політику коренізації та українізації, вже с таки не були забезпечені належно матеріально, мали хвилеподібні тенденції, вибірковий підхід до розподілу коштів та підтримки, залежно від ідейних поглядів. Проте, ця ситуація не відлякувала від справи участі в українізаційних процесах.

Використані джерела :

1. *Дзюба И. М.* Пятьдесят лет спустя. Украинская литература 30-х годов – глазами 80-х / И. М. Дзюба // Дружба народов. – 1989. – № 4. – С. 210-237.
2. *Зайцева Т. А.* Повседневность как исследовательская проблема / Т. А. Зайцева // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. – 2013. – № 2. – С. 5-11.
3. *Касьянов Г. В.* Українська інтелігенція 1920-30-х років : соціальний портрет та історична доля / Г. В. Касьянов. – Київ : Глобус. 1993. – 176 с.
4. *Крип'якевич І. П.* Історія української культури / І. П. Крип'якевич. – Київ : Либідь, 2002 (за виданням 1937 року). – 656 с. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/krucult/krcult32.htm>. – Назва з екрану.
5. *Кунденко Я. М.* Повсякденність як реалія культурної дійсності : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04 / Яна Миколаївна Кунденко / Державний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського. – Харків, 1998. – 25 с.
6. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : колективна монографія / відп. ред. С. В. Кульчицький : [в 2 ч.]. – Ч. 1. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2009. – 445 с.
7. *Масненко В. В.* Вчительство та становлення радянської школи на Україні в 1-й половині 20-х років / В. В. Масненко, І. Ф. Шаров // УІЖ. – 1990. – № 12. – С. 100-104.
8. *Петров В. П.* Діячі української культури : 1920-1940 рр. : Жертви більшовицького терору / В. П. Петров. – Київ : Воскресіння, 1992. – 79 с.
9. *Рябченко О. Л.* Повсякденне життя студентів радянської України (1921-1936 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. / О. Л. Рябченко, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2012. – 39 с.
10. *Суровцева Н. В.* Спогади / Н. В. Суровцева. – Київ : Видавництво ім. Олени Теліги, 1996. – 432 с.
11. *Удод О. А.* Історія повсякденності як методологічна проблема. За людинознавчу історію України (про актуальність історії повсякденності) / О. А. Удод / Нова доба: Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін. – Режим доступу : <http://www.novadoba.org.ua/ukr/node/58>
12. *Фіцпатрік Шейла.* Повсякденний сталінізм. Соціальна історія Радянської Росії в 30-і роки: місто / Шейла Фіцпатрік. – Москва : Рос. пол. енциклопедія, 2008. – 336 с.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі – ЦДАВОВУ). – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 131. – 74 Арк.
14. ЦДАВОВУ. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 927. – 39 Арк.
15. ЦДАВОВУ. – Ф. 166. – Оп. 3. – Спр. 975 (Ч. 1). – 267 Арк. (мікрофільм)
16. ЦДАВОВУ. – Ф. 166. – Оп. 3. – Спр. 975 (Ч. 2а). – 267 Арк. (мікрофільм)
17. Центральний державний громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1020. – 275 Арк.
18. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1516. – 307 Арк.
19. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1646. – 198 Арк.
20. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1770. – 172 Арк.
21. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1800. – 213 Арк.

22. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1976. – 216 Арк.
23. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2268. – 24 Арк.
24. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2522. – 89 Арк.
25. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2695. – 71 Арк.
26. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2696 – 17 Арк.
27. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2702. – 33 Арк.
28. Центральний державний архів музей – літератури і мистецтв України (далі – ЦДАМЛМУ). – Ф. 302. – Оп. 1. – Спр. 2. – 50 Арк.
29. ЦДАМЛМУ. – Ф. 302. – Оп. 1. – Спр. 3. – 70 Арк.
30. ЦДАМЛМУ. – Ф. 653. – Оп. 1. – Спр. 12. – 146 Арк.
31. ЦДАМЛМУ. – Ф. 302. – Оп. 1. – Спр. 19. – 45 Арк.

References :

1. *Dzyuba Y. M.* Pyat'desyat let spustya. Ukraynskaya lyteratura 30-kh hodov – hlazamy 80-kh / Y. M. Dzyuba // *Druzhba narodov.* – 1989. – # 4. – S. 210-237.
2. *Zaytseva T. A.* Povsednevnost' kak yssledovatel'skaya problema / T. A. Zaytseva // *Vestnyk Tomskoho hosudarstvennoho unyversyteta. Kul'turolohyya y yskusstvovedenye.* – 2013. – #2. – S. 5-11.
3. *Kas'yanov H. V.* Ukrayins'ka intelihentsiya 1920-30-kh rokiv : sotsial'nyy portret ta istorychna dolya / H. V. Kas'yanov. – Kyiv : Hlobus. 1993. – 176 s.
4. *Kryp"yakevych I. P.* Istoriya ukrayins'koyi kul'tury / I. P. Kryp"yakevych. – Kyiv : Lybid', 2002 (za vydannyam 1937 roku). – 656 s. – Rezhym dostupu : <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult32.htm>. – Nazva z ekranu.
5. *Kundenko Ya. M.* Povsyakdennist' yak realiya kul'turnoyi diysnosti : avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk : 09.00.04 / Yana Mykolayivna Kundenko / *Derzhavnyy aerokosmichnyy universytet im. M. Ye. Zhukovs'koho.* – Kharkiv, 1998. – 25 s.
6. *Narysy povsyakdennoho zhyttya radyans'koyi Ukrayiny v dobu nepu (1921–1928 rr.) : kolektyvna monohrafiya / vidp. red. S. V. Kul'chyts'kyy : [v 2 ch.].* – Ch. 1. – Kyiv : Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2009. – 445 s.
7. *Masnenko V. V.* Vchytel'stvo ta stanovlennya radyans'koyi shkoly na Ukrayini v 1-y polovyni 20-kh rokiv / V. V. Masnenko, I. F. Sharov // *UIZh.* – 1990. – # 12. – S. 100-104.
8. *Petrov V. P.* Diyachi ukrayins'koyi kul'tury : 1920-1940 rr. : Zhertvy bil'shovyt'skoho teroru / V. P. Petrov. – Kyiv : Voskresinnya, 1992. – 79 s.
9. *Ryabchenko O. L.* Povsyakdenne zhyttya studentiv radyans'koyi Ukrayiny (1921–1936 rr.) : avtoref. dys. ... kand. ist. Nauk : 07.00.01. / O. L. Ryabchenko. *Kharkivs'kyy natsional'nyy universytet imeni V. N. Karazina.* – Kharkiv, 2012. – 39 s.
10. *Surovtseva N. V.* Spohady / N. V. Surovtseva. – Kyiv : Vydavnytstvo im. Oleny Telihy, 1996. – 432 s.
11. *Udod O. A.* Istoriya povsyakdennosti yak metodolohichna problema. Za lyudynoznavchu istoriyu Ukrayiny (pro aktual'nist' istoriyi povsyakdennosti) / O. A. Udod / *Nova doba: Vseukrayins'ka asotsiatsiya vykladachiv istoriyi ta suspil'nykh dystsyplin.* – Rezhym dostupu : <http://www.novadoba.org.ua/ukr/node/58>
12. *Fitspatrik Sheyla.* Povsyakdennyi stalinizm. Sotsial'na istoriya Radyans'koyi Rosiyi v 30-i roky: misto / Sheyla Fitspatrik. – Moskva : Ros. pol. entsyklopediya, 2008. – 336 s.
13. *Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnya (dali – TsDAVOVU).* – F. 166. – Op. 2. – Spr. 131. – 74 Ark.
14. *TsDAVOVU.* – F. 166. – Op. 2. – Spr. 927. – 39 Ark.
15. *TsDAVOVU.* – F. 166. – Op. 3. – Spr. 975 (Ch. 1). – 267 Ark. (mikrofil'm)
16. *TsDAVOVU.* – F. 166. – Op. 3. – Spr. 975 (Ch. 2a). – 267 Ark. (mikrofil'm)
17. *Tsentrал'nyy derzhavnyy hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny (dali – TsDAHOU).* – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1020. – 275 Ark.
18. *TsDAHOU.* – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1516. – 307 Ark.
19. *TsDAHOU.* – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1646. – 198 Ark.
20. *TsDAHOU.* – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1770. – 172 Ark.

21. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1800. – 213 Ark.
22. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 1976. – 216 Ark.
23. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 2268. – 24 Ark.
24. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 2522. – 89 Ark.
25. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 2695. – 71 Ark.
26. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 2696 – 17 Ark.
27. TsDAHOУ. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 2702. – 33 Ark.
28. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv muzey – literatury i mystetstv Ukrainy (dali – TsDAMLMU). – F. 302. – Op. 1. – Spr. 2. – 50 Ark.
29. TsDAMLMU. – F. 302. – Op. 1. – Spr. 3. – 70 Ark.
30. TsDAMLMU. – F. 653. – Op. 1. – Spr. 12. – 146 Ark.
31. TsDAMLMU. – F. 302. – Op. 1. – Spr. 19. – 45 Ark.

ОТОТЮК А. В. Повседневность творческих личностей, работников образования и культуры, творческих организаций – движущих сил украинизации в 1920 – в начале 1930-х гг.

В статье, на основе примеров, определено то, что на фоне роста интереса зарубежных исследователей к истории повседневности в Восточной Европе в 1917–1991 гг., растет внимание и украинских ученых к проблеме как реалии, в частности, культурной деятельности. Иллюстрируется повседневность творческой интеллигенции, работников образования и культуры, творческих организаций, а именно составляющие их “образа жизни”. Проанализировано то, что украинизационные процессы, несмотря на официальное оглашение государственной политики коренизации и украинизации, все же не были обеспечены должным образом материально, имели волнообразные тенденции, выборочный подход к распределению средств и поддержки, в зависимости от идейных взглядов. Однако, эта ситуация не отпугивала от участия в украинизационных процессах интеллигенцию. В целом, исследованы некоторые аспекты таких составляющих “образа жизни” представителей украинской интеллигенции как источники существования, жилищно-бытовые условия и повседневные заботы. Сделан вывод о степени влияния государства на повседневность творческих личностей, работников образования и культуры, творческих и общественных организаций в которые они входили – движущих сил украинизации, характер их поддержки или игнорирование, влияние повседневности на творческий процесс.

Ключевые слова: повседневность, украинизация, интеллигенция, способ жизни.

ОТОТЮК О. V. Everyday life of masters, workers of education and culture, creative organizations – the forces of ukrainization in 1920 – early 1930's.

It is determined that interest of foreign researchers in the history of everyday life in Eastern Europe in 1917–1991 provoked scientific interest to the problem of Ukrainian scientists also, first of all concerning cultural activities. On the basis of examples that illustrate everyday life of intellectuals, workers of education and culture and creative organizations and components of their “lifestyle” the author analyzes that processes of Ukrainization, despite the officially proclaimed public policy of Indigenization and Ukrainization were not secured properly material, had undulating trends, selective approach to the allocation of funds and support and depended of ideological views. However, this situation did not deter intellectuals from participating in the process of Ukrainization. In general, the author of the proposed article investigated such components of “lifestyle” of the Ukrainian intelligentsia as livelihoods, living conditions and everyday worries. There is the conclusion about influence of the state on everyday life of intellectuals, workers of education and culture, creative and public organizations to which they belong – the driving forces of Ukrainization, the nature of their state support or ignore, influence on the creative process.

Key words: Alltagsgeschichte, everyday life, ukrainization, intellectuals.